

GAZET'A TRANSILVANIEI.

Gazet'a esse de 2 cri: Mercuru'a si Duminec'a, F6ias, candu concedu ajut6riale. — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl. pe 1/4 3 fl v.a. Tieri esterne 16 fl. v. a. pe unu anu s6u 40 doidecari, or 8 galbini mon. sunat6ria. Se prenumera la postele c. r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru serie ad. cam 10 vorbe mari s6u mici inserate se ceru 8 cr. Tacs'a timbrala e 30 cr. de fiecare publicare. Fara depunerea acestui pretiu inainte nu se voru mai primi publicari.

Nr. 15.

Brasiovu, 8 Martiu 24 Febr., 1865.

Anulu XXVIII.

MONARCHIA AUSTRIACA.

Lustkandl si Deák despre legile din 1848.

In ajunulu conchiamarei dietei Ungariei esira la lumin'a publicitatii d6ua opuri, unulu alu lui Lustkandl, care se p6te caracterisá de aperatoriu alu constitutiunii imperiali, fiinduca cartea s'a intitulata: „Dreptulu de statu ungaro-austriacu din punctu de vedere alu istoriei dreptului de statu“ apera ea constitutiunea din Februariu da mai mare parte de dreptu Ungariei si imperiului mai pucina, decatu ar' fi acest'a chiaru in puterea legiloru ungarice indreptatitu a pretinde dela Ungari'a.

— Franz Deák responde intr'o deslucire plena de claritate in „Buda-Pesti-Szemle“ ca asertiunile lui Lustkandl sunt o retacire in imperati'a istoriei dreptului de statu. Diurnalele Ungariei precum si cele vienesse oomunica din acestea elaborate pe apucate. In momentele acestea restogol6se, infectate de una influentia candu a scepticismului, candu a optirismului — ne tienemu de lucru alu conscientiei a publicá si noi unu simbure din acestea antagonisme, cá se scia judecá despre ele si cei ce n'au primitu la mana acestea opuri, acum, candu ér' incepu petitoritele a esi la ordines dilei. —

Lustkandl scrie: ca asia numitele legi din 1848 nu au val6re, fiinduca nu sunt decise de una adunare competentá, neci cu una modalitate legala. Ioane Mailatu in istori'a s'a despre Austri'a t. V. scrie: „Sal'a magnatiloru si galeriele erau pline de junimea cea infricosiatu de iritata; nimene nu cutesá a vorbi: asia se redicá decisiunea adunarii staturiloru la conclusu dietalu si memorat'a deputatiune merse la Vien'a.“ Si cavalerulu de Dobrzansky in cuventarea s'a calculata pentru diet'a Ungariei din 1861, oare inse pe nedreptu f6u impededata de a se cuventá in dieta, ci dupa aceea se dede in tipariu, observa la pag. 31 catra fine, cumca pers6nele, care au votatu in 1848, n'au fostu t6te deputati si deputatii parte mare erá absentii; ér' cei ce se affá de facia n'au votatu dupa instructiuni, dupa cum le dictá oblegamintea legala de deputati municipali si chiar' prin modulu acestu nelegalu de votatiune s'a facutu diet'a necompetenta. —

Lustkandl face conclusiune de aici, cumca regele nu putea necidecum sanctioná in puterea dreptului Ungariei proiectele de legi decise necompetentu. Pentruca, d6ca vomu luá, cumca regele putea sanctioná proiecte decise atatu de neincompetentu, si totudeodata prin potestatea s'a regésca putea implini scaderea decisiunii: atunci continuitatea de dreptu si esistinti'a constitutiunii maghiare a apusu pentru totud6una! Fiendu ca in casu de asia regele n'are trebuintia, decatu se conchiam6 una adunare, fia si necompetenta, s6u se comandese una compania de armasi, cá ei se decida despre constitutiunea ungarésoa, si constitutiunea a espirata!

Aceste legi asia numite, mai incolo, n'au val6re pentruca ele sunt subscrise de Maiestatea S'a imperatulu Ferdinandu numai din nesciinti'a si retacirea despre coprinsulu loru si acést'a inca reluctanduse, si fora a observá formalitatea legala, pentruca neci consiliulu de statu, sustatoriu inca dela Mari'a Therési'a, si care era chiamatu a se consultá pentru neg6tiale comune ale imperiului si cu deosebire pentru trebile de resbelu si de finantia, nu f6u consultatu, neci consiliulu ministerialu, intr'odusu in anulu 1848 inca inainte de subscrierea proiectelor de legi ungarice, nu f6u intrebatu; apoi acestea decisiuni silite se st6rsera fora liber'a lui voia prin impregiurarile de atunci, cea ce e in contra artiolului de lege 53 din an. 1715.“

Franciscu Deák, oracululu jureprudentiei Ungariei, respondiendu la acestea enara istori'a genetioa a legiloru din 1848 in urmatoriu intielesu:

Procederea dietei Ungariei intru ficsarea proiectelor de legi a fostu inainte de 1848 asia: „Fia-care propunere se aducea inainte in siedinti'a cercularia, la care luá parte numai

membrii tabulei staturiloru dietali suptu propriulu presiedinte. Ceea ce prin invoice s'a primitu aici s'a adusu si inaintea dietei, unde tienea presidiu pers6n'a denumita de monarchu.

Conclusulu dietei se tramitea la tabul'a magnatiloru, unde presiedea palatinulu, si d6ca si acést'a primea acelu conclusu, apoi se asternea cá conclusu dietalu Maiestatii S'ale, dela care dependea primirea s6u delaturarea lui.“ Tooma asia se intemplá si cu legile din 1848, dice Deák.

In 3 Martiu 1848 deputatulu din comitatulu Pest'a propose in siedinti'a cerculare tramitarea unei adrese la Maiestate, in care se se enumere t6te reformele acelea, care le tienea staturile a fi neaparatu de lipsa, si in principiu se se si respice determinatu, anumitu: oblegamintea generala la purtare sarcineloru publice, desfiintiarea rep6rtelorurbariali, pe longa desdemnare, usiurinti'a sarcineloru provientarii si incortelarii militiei, organisatiunea administrativa si politica a cetatiloru libere regesci si a ll. districte, impartesirea poporului la drepturi politice, fundarea instituteloru necesarie spre redicarea agriculturii, a industriei si comerciului, una reforma fundamentala a sistemului pentru apararez tierii, una propria si responsabile manipulare financiara a veniteloru si recerintiloru intregului regatu alu Ungariei si strafomarea regimulu dicasterialu intr'unu ministeriu maghiaru respondiotoriu, cá conditiune fundamentala si garantia pentru t6te reformele necesarie. Prelucranduse acést'a adresa in siedinti'a cercularia, in 4 Martiu se luá inainte in siedinti'a dietala presieduta de personalulu regescu si se primi de buna. Se p6te, ca in decursulu acestei siedintie galeriele erá pline si si looulu salei, inse nu se fac6 neci una sila, oare ar' fi impededatu consultarea, si neci atunci neci mai tardiu pana la finea dietei, care totusi tien6 5 septemani, nu se aud6 unu cuventu s6u una vaieratura despre silnioia, neci inaintea staturiloru, neci inaintea presidiulu dietei, neci inaintea monarchului, neci a organelor potestatii regesci din ti6ra, cari t6te fiinduca le stá la dispusatiune milit'a regulata si t6ta cetatiarimea ar' fi avutu destula putere spre a restatori securitatea consultarii, d6ca s'ar' fi conturbatu. Proiectulu de adresa primitu in siedinti'a dietala indatesi se tramise la tabul'a magnatiloru, care inse, fiendu ca ordinariulu ei presiedinte palatinulu calatorise la Vien'a, nu luase inainte acestu obiectu indata la consultare publica. Numai dupa 10 dile ad. in 14 Martiu se luá proiectulu de adresa inainte in tabul'a magnatiloru si inca sub presidiulu palatinulu. Magnatii tienura in restempulu acést'a de 10 dile conferintie secrete, in cari se invoira, si in siedinti'a publica se si primi adres'a staturiloru fora contradiceri. Priminduse in chipulu acést'a adres'a se si prepará; si se tramise prin una deputatiune stralucita, constatatória din 72 membrii la Vien'a la Maiestatea S'a; tabul'a magnatiloru afara de palatinu a denumitu 13 si staturile 58 membrii, intre cari erau cei mai mari demnitari, civili si eclesiastici, precum si oficiali regii.

In acést'a adresa erau numai principiale fundamentali de legi pronunciate si defigerea speciala a legiloru erá conditionata dela primirea adresei prin Mai. S'a. Deputatiunea condusa de palatinulu merse in 16 Martiu inaintea Maiestatii S'ale in resiedinti'a din Vien'a si cu reverintia umilita predede adres'a. Mai. S'a primi gratiosu adres'a dechiaranduse pré induratu, cumca a incredintiatu inaltimei s'ale palatinulu formarea unui ministeriu nedependentu si consemnarea personalitatiloru destoinice pentru acel'asi, si indrumá diet'a, cá ea se prepare si celelalte proiecte de lege necesarie despre celelalte obiecte, ce erau atinse in adresa si se le astérna Mai. S'ale; in urmarea acestor'a contels Ludovicu Batthyányi indatasi f6u denumitu ministru presiedinte.

Pe basea principialoru incuviintiata in adresa, tabul'a staturiloru incep6 a gati proiectele de legi si a le desbate dupa datena mai antaiu in siedinti'a cerculare apoi in a dietei; multi deputati propusera schimburi, ce majoritatea le primi s6u le respinse. Dupa ce astufelu se finira proiectele de legi, se tramisera casei magnatiloru; unde érasii se des-

batura după dată, se exprimă păreri și se făcuse dese înștiințări între ambele case. În fine, proiectele de legi după ce se primă de ambele case, se asternură Mai. S'ale câte unul, și nu cu un'ă adresă. Tóte aceste se dovedesc din actele și diurnalele autentice a le dietei. Mai. S'ă judeca făcând proiectu, întrebându cancelariile de curte și alte demnitari, și astufelu dăde răspunsurile s'ale reg. cu contrașemnat'ă cancelariei ung. Este răspunsuri nu se dăde de odată ci câte unul, ma în privinț'ă unora obiecte face observațiuni Mai. S'ă însuși în primul răspuns. Fiindu ca statuturile țerei nu află cu cale a primi aceste observațiuni, deci mai dură tractatele dietali între monarhu și dieta, după dreptulu publicu alu țerei. Palatinulu ou trei barbati mențiți pentru ministeriu mersera la Vien'ă a informá pre Mai. S'ă în privinț'ă observațiunilor din răspunsulu reg. În asta cestiune Mai. S'ă a impoteritu pre In. S'ă arcid. Franciscu Carolu, frate-seu, și pre In. S'ă arcid. Ludovicu, unchiu-seu. Acești arciduci împreună cu Palatinulu chiamă pre contele Batthyányi, pre trei barbati desemnati de ministri ung. și pre doi membri ai cancelariei de curte, și în numele Mai. S'ale țienura o consultare, în care legile din 1848 se desbatura din punctu în punctu, și se concepura răspunsurile reg.

În 10 Aprilie veni Mai. S'ă de bună voia din Vien'ă la Poseniu cu o suită splendidă, și în 11 Aprilie sântiună legile cu solenitate.

Dela senatulu imperialu.

În continuarea celor referate în Nr. 6 și 12 despre încordările comit. financiaru, de a reduce sumele bugetului, că se nu mai remana deficitu preste deficituri, încordare fôrte nobila și economică, cându s'ar' observa și respectulu detoritu față cu țier'ă nóstră, care meritá a fi scutita de reduceri, celu puțin până se va mai redica în starea ei materială, tragemu ér' luarea aminte a publiculu la aceleși încordări între ministeriu și comis. financiară. Ministeriulu ad. persiste a nu defige cifr'ă reducerii la care vre a se învoi și elu; și comisiunea fin. (care sta din 36 membri, cei mai capitali oratori, și car' dela 7 Ian. luă mereu la reduceri în bugetu), înca totu procese mereu cu reducerile până la sied. casei dep. din 23 Fauru, în care dep. Vrintz 'și întemeiése propunerea făcută mai înainte pentru midiuocirea invoelii, ce se mai încercase între comis. financiară și regimu, dicundu, ca altfelu nu se pôte ajunge rezultatulu intentionatu cu adres'ă, și pertractarea formală a acestei invoelii se se oomita comisiunei financiare, care propunere se și primi ou mare majoritate. Că în parantesă ne a batutu la ochi, ca dep. Giskra, vorbinduse și despre drumuri de feru în acesta sied., nu s'ă potutu conteni, a nu arunca o ironia și asupra Ardélului, dicundu, ca țier'ă s'ă Moravi'ă nu cumva va da mane poi mane subvențiune și la drumulu de feru transilvanu. De ce nu? au din sudórea ardelenilor Moravi'ă lui n'ă trasu folosu și până acum? — Ci trecemu la diferinț'ă bugetaria.

Min. de statu printr'ó nota dechiară comisiunei fin., ca regimulu nu va mai lua parte la desbaterile comis. până cându nu va decide cas'ă deput. despre modalitatea pertractării bugetulu de statu pentru 1865, déca comisiunea va totu procede cu reducerile speciali fora invoire cu regimulu. Comisiunea decide la acésta, că se se provóce ministeriulu a și face cunoscută cifr'ă reducerii ce intentionése a o concede, precum și condițiunile pelunga car' s'ar' învoi la aceste reduceri, ér' ou continuarea lucrărilor nu va înceta. Ministeriulu răspunde comisiunei fin., cu datu 1 Martiu, aratandu și cifr'ă reducerii (NB. Unu emisu alu min. de financia ordonése crutiare de 10% la deregatoriile financiare și oficia, și asemenea se va face și pe la alti rami ai administratiunei, după o cor. din Linz în „Botsch.“).

Ministeriulu dar' se invoiesce la o reducere a bugetulu de pe an. 1865 în cifra de 20,100.000 fl., impartiti după sumele singuritelor ministria, cu condițiune, că ministerele se aiba voia liberă cu manipularea cifrelor sale (revirementu) și déca se va concede o asemenea pertractare și la fipsarea bugetulu pe an. 1866.

Acum cum și ce va mai începe opozițiunea nu scim, înse comis. financiară a și trecut până acum cu fôrfecele reducerii mai tóte cifrele bugetulu, și sperése mai multă economie din lucrările sale decatu apromite ministeriulu. Vom vedé, ca caus'ă a ajunsu la frangeera panii și nu mai e gluma cu acésta încordare, până atunoi se judeoamu bine și cele ce urmése aici:

Bugetulu Transilvaniei în comisiunea finantială.

Acei ardeleni carii știu citi, carii princepu cele citite și carii se interesése de țiera, voru fi aflatu până acum, ca comisiunea finantială a taiatu și forfecatu preliminarulu Transilvaniei într'unu modu, precum nici unu deputatu ardélenu nu asteptase, eara decursulu celu ferbinte alu desbaterilor comisiunii, înoinse în acea di, a potutu fi pentru toti fôrte instructiv. Într'aceea spre a se informa făcând despre starea lucrărilor bine și adăveratu, este de neapărata trebuință a premiti și aici óresicare cifre și unele întâmplări din trecut.

În sesiunea parlamentară diu an. 1863/4 referat'ă bugetulu ardélenu fusese concredita mai înainte de intrarea ardelenilor în senatulu imperialu dlui baronu Ingram, carele este unulu din membrii cei mai batrani ai comisiunii finantiale și siede în centrulu casei, adică se țiene de partit'ă ministerială. Acelu referințe, de altumintea înca omu alu păcii, n'ă prea scarmenatu multu acelu preliminaru, ci în reportulu seu a recomandat comisiunii și casei votarea lui mai întregu asiá, precum ilu propusese cancelari'ă Transilvaniei, eara acésta mai ceruse în urmarea intrării ardelenilor înca nesce sume, adică pentru clerulu gr. orient. 300 mii, pentru regularea Murasiului 48 mii și pentru comitele șasescu 6 mii fl. v. a.

Destulu, ca în cele din urma ambele case, atatu a deputatiloru catu și a lordiloru, au votatu bugetulu Transilvaniei pe 12 luni din acelu anu administrativu în suma de v. a. fl. 3,405.136.

Monarhulu a sanctionatu acelu bugetu.

Pe an. 1865 Cancelari'ă transilvană, séu adică acelu ministeriu însărcinatu cu portarea afacerilor transilvane vine și cere dela parlamentu totu pentru 12 luni v. a. fl. 3,543.391 adică cu v. a. fl. 138.255 mai multu cá pe an. trecut.

Comisiunea financiară concrede referat'ă acestui preliminaru deputatulu ardélenu Ioane de Alduleanu. Acestu deputatu cercetandu preliminarulu în ameruntele sale reduce séu sterge câteva posturi, eara anume dela postululu numitu „introducerea protocolulu de mosii“ preliminaru cu 60 mii taia 50 mii, eara dela postululu „regularii apelor“ din 50 mii taia 30 mii fl.; mai sterge înca și nesce sumusióre mici; uita înse cá se mai stérge și unulu din cele două tribunale apelative și asiá sum'ă ceruta de ministeriulu transilvanu o reduce la o sumă totală de v. a. fl. 3,463.286. Adică cu câteva dieci de mii mai mica decatu cea ceruta de cancelaria pe acestu anu, mai mare înse decatu cea votată pe anulu 1864 precum pôte vedé, oricine va compara acelea trei sume.

Ei, hei! dare acum sit'ă nu mai era nouă cá în anulu trecut, preste acésta calamitatea finantială a imperiului se pôte lua în contra ardelenilor de pretestu multu mai tare sunatoru decatu mai înainte; mai adăuge ca pre sub mana se șioptesce: ardelenii își arseră în an. 1864 tote corabiile și își sfarmăra tóte podurile îndereptulu lor; ei n'au ce face, trebuie se se îndestulése numai ou sum'ă ce le voru vota alții; ce ne pasa nouă, déca ei n'au apucatu a stipula pentru țier'ă lor o sumă órecare anumită mai înainte de a intra în senatulu imperialu s. c. l.

Precandu aceste se murmurá pe de laturi, înca precandu decurgea cestiunea „haraciulu“, eata ca preliminarulu Ardélului vine la ordinea dilei în comisiunea finantială. Vice-cancelariulu br. Reichenstein representá pe regimu, Aldulianu dete citire referatei sale, Groiss și Teutsch cá comembrii pandescu la desvoltamentulu cestiunii; mai multi deputati ardeleni, aflanduse față astéptá cu încordatiune la cea ce era se urmese. Se propune cá mai antaiu se se citéseca reportulu întregu asiá, încatu citirea se se póta întrecurma nu prin desbateri formală, ci numai prin întrebatiuni adresate, cându vice-cancelariulu, cându referintelui. Acésta se și întâmplă; după aceea se încinge însasi desbateru, înse ce desbateru? Ferbinte și uneori iritatu, în catu se pare, cá și cum dela 2—3 sute mii aru depinde însasi esistenț'ă monarhieii!? Cei din stang'ă voru se afe, ca bugetulu ardélenu ar' fi preste mesura încarcatu și asupritoru pentru finantiele imperiului și totuodată în specie pentru mai multe alte provincii. Profesorulu Herbst (din Boemi'ă) carui îi placea mai tare a dascalí pe ardeleni, avú astadata întru nimicu a trage paralele înca și între Lombardi'ă cu Ardélulu, voindu se arate ca administrarea acestei țieri ar' costa mai multu și decatu alu celeia; retace înse înadinsu multimea de milióne, care se vérsa în Lombardi'ă pe făcând anu în argintu sunatoru pentru țienerea unei armate permanente, fara care Lombardi'ă

nu s'ar' poté tîen  n ci 24 de  re. Dr. Brestl (fostu profesor la politehnicu,  r' acum secretariu la institutul de credit) apuca cestiuzea dintr'unu capateiu, adica dintr'unu principiu destulu de sanatosu, ajunge inse cu argumentatiunea sa intr'o strata infundata. Elu adica dice: In puterea diplomei din Octombro 20 recunoscemu tieriloru coronei unguresci dreptulu de a'si organisa prin legi administratiunea, justiti'a si instructiunea publica ori cum voru afla ele cu cale; spesele inse recerute pentru infintiarea, punerea in activitate a organizatiunii trebuie se fia totdeauna votale in parlamentulu imperiului. — Bine vorbesce d. Brestl, ca intru intielesulu constitutiunii imperiului (26 Fauru) asi  trebuie se fia. Inse tocma aci este infundatar'a cea fatala; pentruca celu care tiene pung'a in mana si are dreptulu de a vota, pote si se nu voteze n ci unu fiorinu, s u se voteze numai atata, in catu cu sum'a votata se nu soii ce se faci mai antaiu, prin urmare eata ca cu organizatiunile si reformele tale depindi cu totul de la grati'a altora si asi  dreptulu teu devine ilusoriu.

Br. Reichenstein, Groiss, Teutsch, cum si doi alti membrii din centru, eara mai alesu referintele Alduleanu intr'o cuventare lunga si ferbinte se silira din puteri a sustien  si apara interesele Transilvaniei, vedea inse origine ca terenulu se clatina sub piciorle loru. Deci ei castigara dela maioritaea comisiunii numai atata, c  ne lasanduse in critic'a singurateceloru titule si pusetiuni ale bugetului ardelenu se voteze precum s'a facutu si la alu Ungariei, o suma totala, precum se dice en bloc, cu ridicat'a, dupa aceea ardeleni faca cu acea suma ori ce voru sci, impartia-o cum le va plac , eara de nu li se va ajunge, se mai d  din fondulu provincialu, din pungile loru, mai in scurtu, v dia ei ce voru face. Asi  se intempl  deci, ca comisiunea finantiala vot  pe an. 1865 pentru Ard lu numai v. a. fl. 3,150.000. Adica mai pucinu cu v. a. fl. 393.391. decatu a cerutu regimulu.

Vediendu ac sta d. Alduleanu isi depuse referat'a declarandu, ca elu cu o asemenea cifra nu p te si nu voiesce asta inaintea casei.

Se intielege si nespusu de noi, ca in afacerile bugetului votulu comisiunii finantiale nu este celu decisivu, ci ca bugetulu este a se vota in cele doua case si a se sanotiana de catra monarchulu. Noi inse nu trebuie se uitamu antaiu, ca ori cum, comisiunea finantiala si a castigatu unu felu de auctoritate si ca dintre cei 36 membrii ai ei cativa insi sunt oratori ageri; eara a dou'a, ca in orice casu aici este vorb'a de unu principiu esentialu, dela a carui aplicare in viitoru va depinde neaparatu, c  autonomi'a cutaroru tieri se aiba unu intielesu, s u c  aceea si se remana numai unu sunetu desiertu. Eata deci punctulu celu mai aprigu de diferentia, din caus'a caruia Ungari'a si Croati'a inca n'au intratu in senatulu imperialu. Ardeleni s'au impacatu asupra lui, pentruca diet'a loru renuntandu la vechiulu dreptu de a'si vota insasi contributiunea la statu si pe sam'a tierii, l'a transpusu pe acesta de buna voia asupra parlamentulu. Eata inse ca si pentru ardeleni a remasu punctulu de conflictu la votarea bugetului tierii loru.  re aceia, carii pana mai deunadi port  cu atata usioratare cuventulu de „tradatoru“ in gurile loru, inceput'au a cun sce natur'a acestui conflictu? Ce norocu pentru ti ra, ca o multime de alti barbati intiepti din alte tieri recunoscu acelu reu intru t ta nemarginit'a lui importantia si ca tocma si in sinulu parlamentulu a inceputu a se lati opiniunea, cumca acestu reu trebuie se se vindece intr'unu modu  recare. Despre ac sta inse va fi bine a vorbi mai multe numai dupace se voru pune in cas'a deputatiloru bugetele Ungariei, Transilvaniei si Croatiei la ordinea dilei.

Date statistice in legaminte cu contributiunile.

III. Agricultur'a, montanistic'a.

In tieri agronomice precum sunt ale n stre, pamentulu, vitele si braciile proprii sunt adeveratulu capitalu, din alu carui venitu bine si intieptiesce administratu se p te sustien  si indetula cea mai mare parte a locuitoriloru fara c  se simtia trebuinti'a de acelu capitalu pe care  menii ilu numescou moneta, banu. Pop rale agricole au trebuinti'a de bani numai in catu li se cere contributiunea pentru statu, ti ra si comuna in bani, eara mai departe trebuinti'a de bani se ivesce la ele in mesura mai insemnat re numai d ca incepu se alerge si ele dupa lucsu, comfortu si dupa t te desiertatiunile si nebuniile incubate si inveseute la o parte mare a pop ralora care se numescou civilisate. Din acelu

momentu pop rale agricole au si inceputu a se face tributarie pop raloru care se ocupa in adinsu cu comerciulu si cu industri'a si care pentru c  se p ta trage la sinesi avutiile s u adica produptele de prim'a trebuinti'a dela celea agricole, se siliscou in mii de forme si chipuri a indupleca si amagi pre acoste c  se'si schimbe modulu celu simplu alu vieturii. In casuri de asemenea contractu pop rale agricole mai totdeauna perdu, pentruca ne sciindu ele pretiui produptele industriei, pe aceleasi le platescu multu mai scumpu, de catu isi vendu ele produptele loru.

Dupa cercetari si numeraturi urmate in cativa ani comisiunea statistica adun  precum e cunoscutu la mai multi cititori, atatu date privitoare la produptiunea rezultat re din agricultura, catu si altele din industria. A le reproduce aici pe acelea t te in ameruntele loru ar' fi unu lucru prea migalosu pentru unu diurnalu; remane deci c  se le impartasimu numai in sume totale si mai rotunde, pentruca in asemenea casu si anume spre scopulu nostru e prea de ajuns a cun sce sumele numai aprocsimativu. Asi  deci in an. 1863 s'au aflatu in totu coprinisulu monarchiei:

Grane, secari, ordiu, papusioiu, ovesu, hrisca, legume cu pastari 337 mesuri austriace (Metzen). eara cartofi 120 milioane, napi de mancare pentru  meni si pentru vite 30 milioane mesuri, napi de zacharu 18¹/₂ milioane ctrie de vama (a 89 ), curechiiu 60 milioane ctrie, inu si canepa 2 milioane 688 mii ctrie, oleiu de lemn 100 mii ctrie, sementia de inu si de canepa 2¹/₂ milioane mesuri, sementia de rapitia 2¹/₅ mesuri, tabacu 1 milionu 120 mii ctrie (maji), paie 400 mil. ctrie, f nu si otava 363 milioane ctrie, trifoi si altele de acestea 202 milioane ctr., comla 60 mii ctrie, legumaria 16 milioane ctrie, p me 13¹/₄ milioane ctrie, p me 13¹/₄ milioane ctrie, vinu 33¹/₄ milioane vedre austr., lemne 29¹/₂ milioane stanjini, lapte 95 milioane vedre, carne si grasimi (untu, untura, seu) 17 milioane 584 mii ctrie, pei de vite 12 milioane bucati, lana de oi 672 mii ctrie, miere si  era 560 mii ctrie, vite merunte (vitiei, miei etc.) 18 milioane 800 mii capete, gogosi (cocons) de metasa 269 mii ctrie, oua 2 miliarde si 400 milioane, galitie (paseri de casa) 60 milioane, plante de comertiu 224 mii ctrie.

Sum'a toturoru acestoru produpte sc sa si combinata dupa pretiurile din diferite tieri s'a computatu la 2 miliarde si 76¹/₃ milioane fiorini v. a.

Preste acestea mai alesu in tierile de dincolo de Laita proprietarii avendu venatulu regulatu prea bine, sc sara pe acelu anu din 1,600.000 ctrie de f ra venate 25 milioane fiorini! Eara din pescaria se sc sara pentru 1,450.000 ctrie 21 milioane fl. —

Padurile mai aduou inca si altu folosu acelora carii le sci pastra si cresce, adica cam ¹/₂ milionu ctrie gogosi (Knoppert), ¹/₄ milionu ctrie terpentinu si resina curatita si nalbita, 100 mii ctrie uns re de cenusia (Potasche) si 4 milioane ctrie sc rtia de stejaru pentru argasitul peiloru. Intr'aceea a mai adauge, aici ori si ce despre economi'a padurilor, ar' fi a ne abate dela scopulu ce avemu astadata inaintea ochiloru. De altumintea scimu cu totii, ca anume in Ard lu economi'a padurilor este un'a din cele mai tical se si mai stricati se din cate se potu ved  in Europ'a.

Celu care voiesce se arunce produptele susu cifrate dupa numerulu sufletelor s u alu familiiloru, o p te face ac sta singuru, si aci  p te cun sce, cam oata ar' fi trebuinti'a locuitoriloru si d ca in totalulu loru le va fi prisosindu ceva spre a vinde si in afara. In catu pentru Ard lu, apoi este sciutu, ca acelei tieri arareori ii prisosesc din produpte, pentruca de si o parte din locuitori are prisosuri, alt'a inse flandiesce destulu impreuna cu vitele, eara  rn'a rabda frigu; sunt earasi t nuturi, in care locuitoriloru le lipsesc orice spiritu de intreprindere; in catu nu se sci folosi de ceea ce au; manca pane clic sa si guno sa din grau bunu, eara carnea o vedu cu ochii numai candu mergu la cate unu orasiu mai mare, eara bani inoa nu sci face din produptele loru.

Mai insemnamu aici, ca in unele tieri proprietarii mai avuti si mai destepti au inceputu a se folosi la lucrarea pamentulu si cu machine c  in Angli'a, Franoi'a, Belgiu etc. si ca inultirea loru merge treptatu.

Asi  de es. in an. 1852 se afl  in monarchia numai 9 machine agronomice, cu care se lucr  in adeveru si care nu era t nute numai c  de marturia, de parada, pentruca de acestea s u vedutu si mai multe; din aceleasi 8 se afl  in Veneto-Lombardi'a, eara 1 Tirolu. La 1863 inse se numera 358 machine agronomice care function  cu putere de 3.284 cai; eara din acestea se afl  si in Ungari'a 194, eara

in Veneto-Lombardi'a 138, prin urmare in acestea doua tieri cele mai multe. Partea cea mai mare a machinelor este de trieratu, eara alt'a mai mica de aratu mai vertosu la siesuri. —

Mai nainte de a trece la unu bilantiu comercialu, trebe se aruncamu ochii inca si preste industri'a, la care in loculu antaiu se numera:

Industri'a munteasca seu montanistica, seu adica cea de scoterea metalelor si a mai multor altor minerale. Din acesta industria venitul brutto pe an. 1863 a fostu pentru visteria statului 49,087.466 fl., eara pentru privati 36,295.356 fl. v. a. seu in sum'a totala 85,382.823. Se nu trecemu inse cu vederea, ca in acesta suma totala se afla coprinse si pretiulu sarii atatu a celei de petra catu si de mare produse in acelasiu anu, eara acelu pretiu a suitu preste 38 milioane si 630 mii fl.

Se luamu earasi produptiunea din Ardelu mai in specialu si ca de esemplu. Asia in acea tiera la 1863 s'au produsu.

Auru, din minele erariale 412 puncti (de monetaria, Münzpfund) si din ale privatiloru 1.502 \mathcal{E} ; eara 1 \mathcal{E} computatu cu pretiulu de midioclu 675 fl. v. a.

Argintu, erarialu 1.732 \mathcal{E} , ear' privatii 633 fl. cate 45 fl. la 1 \mathcal{E} .

Argintu viu, 127 \mathcal{E} cate 138 fl.

Arama cruda, erariulu 1.007 ctirie cate 56 fl.; eara privatii 2.265 cate 60 fl. v. a. de 1 ctiriu.

Plumbu, 2.356 ctirie cate 16 de 1 \mathcal{E} .

Puciosa, nimicu! Si cata mai este! —

Vitriolu de feru (galisca) numai 38 ctr. (??) a 7 fl. 35 cr.

Vitriolu de arama nimicu.

Petra acra, nimicu.

Cromu, uranu, manganesa (Braunstein, macaroca se afla destula), grafitu, asfaltu, nimicu.

Carbuni de petra negrii si brunii, de si sunt straturi de miliarde, s'au produsu numai 26.185 ctirie, candu in acelasiu anu din celelalte tieri, eara mai alesu din Boemi'a, Moravi'a, Silesi'a, Galiti'a, Ungari'a etc., s'au scosu preste 81 $\frac{1}{2}$ milioane ctirie, cu acaroru intrebuintiare la focu s'au scutitu atatu amaru de codrii si paduri, pe care altumintrea vaporalu, locomotivele caliloru ferate si fabricele aru trebui se le consume in celu mai scurtu timpu. Pretiulu carboniloru de petra este si dupa calitate si dupa distantie la diferite locuri forte diferitu, adica intre 20 si 90 cr. v. a.

Ferulu ilu lasaramu inadinsu mai pre urma. Feru in an. 1863 s'a produsu 5,757.065 ctirie batutu si 610.603 ctirie tornatu (tuciu, Guss). Din tote acestea sume mari in Ardelu sau scosu numai 62 $\frac{1}{2}$ mii ctirie feru batutu si 14.484 tornatu. Ungari'a produce singura preste 1 milioane 640 mii ctirie feru batutu, dupa care vinu Stiri'a, Carinthi'a, Boemi'a etc.

Sare se produce in monarchia aprupe la 7 milioane ctirie. Ci despre acesta minerala amu vorbitu mai adesea.

G. B.

Mai circula unu programu, — fara datu — care ar' fi compusu in contielegere cu Franz Deák si capeteniele croatiloru, intre cari si canc. Maziuranc, pentru reunirea Croatiei si a Slavoniei cu Ungari'a pe bae'a diplomei din 20 Octobru, cu uniu ne reala, in privintia comunei legislatiuni in dieta comuna si in catuva autonomi'a negotioru interne. Inse cancelariulu Croatiei Maziuranc declara in „W. Z.“, ca totu programulu e o mistificatiune, care nu face onore auctoriloru lui, si de cumva a visatu cineva de unu asemenea programu, acela a potutu se fia numai fetulu anulu 1861, candu inse diet'a Croatiei a doveditu, ce va ea facia cu Ungari'a. Atata despre acestu petitoriu. —

Cronica esterna.

ITALIA. Demonstratiunile, ce se ivira ioi colea in contr'a regimulu din caus'a primirii conventiunii, s'au domolitu. Chiaru si in Sicili'a s'au linistitu spiritele cele involburate spre a incerca una insurectiune, fiinduca eroulu Italiei Garibaldi se intorsese cu una adresa catra Siciliani, provocandui si consiliandui, ca se se abata dela ori-ce pasu turburatoriu, si indata se facu una liniste infundata. Regele in Florenti'a improspeta in animele Florentiniloru renumit'a aceea libertate democratica, pe care o canta odinioara si o

mai canta si acum poetii Italiei, tienendu, ca Florenti'a e simbolulu libertatii democratice a elementulu latinu. Demonstratiuni in sensulu acest'a inca se facura; d. e. in teatrulu Pagliano in Florenti'a se produsese unu baletu nou in a carui fine se represent'a Veneti'a legata de mani si de pitioare in obedii si celelalte cetati ale Italiei concurgu cu repeditiune spre a o elibera. Nu se pote descrie sgomotulu, cu care se primi acest'a scena.

— Regele era de facia si in restempu de unu patrariu de ora nu-i mai incetara aplauzele si evivatele din partea publiculu. — Partit'a mazzinist'oa inca se misca in tota Itali'a organizanduse militaresce. Pornirile din Sicili'a au fostu opulu lui Mazzini, care nu vre nici mai multu nici mai pucinu decat restatorirea republicei italiene. Conspiratiunea e latita chiaru si in Greci'a etc. si dupa cum scrie „Allg. Z.“ regimulu a si tramisu pe admiralulu Vacca cu una parte din escadr'a pancerata la Sicili'a. — Intr'aceea regimulu e pe calea impacarii si cu pap'a, publicarea enciclicei in tota Itali'a o-a concesu dandu-i esecatur'a, si in momentele, candu la Padu (Po) se mai aduna militia — din ambe partile — regele se intorce in capital'a Turinu si se primi cu unu entusiasmu deosebitu din partea tuturoru corporatiuniloru, si in 23 candu sosi la 2 ore, poporulu nenumeratu esitu inaintea lui lu primi cu aclamatiuni entusiastice de bucuria, intonandui necontentitu „se traiosca regele nostru, regele Italiei Victoru Emanuelu.“ Ser'a cetatea si teatrulu iluminatu. Asia regele inca emise una amnestia pentru toti partasi la turburările din Turinu, candu se primi conventiunea.

FRANCA. Parisu 3 Martiu. In 1 Martiu se deschisera aici conferintiele congresulu telegraficu cu mare solenitate, si congresulu e generalu pentru tota Europ'a. Austri'a se afla la elu reprezentata prin directorulu de telegrafe Brunner. Regim. franciosescu a supusu una reforma in sfer'a telegrafica la consultare. — „Vieta lui Cesare“ se va da in 6 Martiu in publicu, si fiendu opulu acest'a, privitu decatra tota Europ'a mai multu de unu evenimentu politicu, purcesu din intentiuni politice, trage multu atentiunea si a politiciloru. — „Monit.“ si publica precuventarea la opulu acest'a, pe care o vomu publica-o si noi. — Consiliulu de statu a adoptatu legea instructiunii elementare oblegatoria. — Diurnalulu oficialu „la France“ din 27 Febr. facu aspre imputatiuni regimulu austriacu pentru asprimea tractarii cu polonii galitiani. Si despre osindirile politice din Ungari'a inca face unele observatiuni nu pre placute. Intr'aceea noi vedemu din „W. Z.“ cumca regimulu austriacu a parasitu sistem'a internarii emigrantiloru poloni, in catu cei mai multi, chiaru si esdictatorulu Langievicz au parasitu teritoriulu austriacu ca liberi pe viitoriu. —

Nro 91/praes. 1865.

Publicare de licitatiune.

Fontan'a minerale din Sangeorgiulu romanu, districtulu Naseudulu, care e proprietatea acelei comuni, se va esarend'a dinpreuna cu localitatile de scald'a si cu tracteri'a, ce se afla longa acelea, in calea licitatiunei celoru ce voru da mai multu, pre tempulu din 1 Maiu pana in 31 Decembre 1865.

Cei ce voiescu a intreprinde acesta arenda, sunt invitati a se provede: cu vadiulu de 50 fl. v. a. in bani gata, apoiu cu atestatululu despre posibilitatea de a pote implini obligamentele arendatore, cari se le cera dela antistele comunei unde locuesce, si sunt de a se intari din partea auctoritatei competente politice, si apoi a se infaciosia la actulu licitatiunei seu in persona seu prin representante, proveditu cu plenipotentia legalisata prin judecatoria, luni in 3 Apriliu 1865 la 9 ore ante meridiene in cancelari'a oficiulu comunale alu Sangeorgiulu romanu, unde si conditiunile licitatiunei se afla depuse spre public'a privire. —

Oferte scripturistice nu se voru considera. —

Cine voiesce a licita in numele mai multora, are se produca una plenipotentia subscrisa de toti consocii sei cu man'a propria, si provedita cu legalizarea judecatorésca, si se o pred'e la man'a comisiunei licitatorie.

Naseudu 28 Februarua 1865.

Dela presidiulu districtulu.

Vice-capitanulu dirigitu: Lucchi mp.

Cursurile la bursa in 8. Martiu 1865 sta asia:

Galbini imperatesci	—	—	5 fl. 31 cr. v.
Augsburg	—	—	110 „ 85 „